

ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА АНАЛІТИКО-ГРАФІЧНИМ МЕТОДОМ

Економічна безпека підприємства в сучасних умовах є основою успішного функціонування підприємства. Поєднуючи усі аспекти діяльності підприємства рівень економічної безпеки надає інформацію про загальне становище, є основою стабільного розвитку та джерелом інформації для профілактики загроз. Сьогодні моніторинг економічної безпеки підприємства – це необхідність, обумовлена складним становищем української економіки. Підприємствам потрібен прозорий функціональний механізм оцінки рівня економічної безпеки, який надасть можливість оперативно відстежувати її зміну з ціллю виявлення загроз та впровадження заходів їх профілактики. У статті розглянуті деякі аспекти визначення рівня економічної безпеки підприємства. На підставі критичного аналізу існуючих підходів запропоновано поєднання двох загально відомих методів аналізу: аналітичного методу індикаторів та графічного методу багатокутника.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, методи визначення економічної безпеки підприємства, індикатори економічної безпеки підприємства.

Литвинов Александр, Литвинова Виктория

ОПРЕДЕЛЕНИЕ УРОВНЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ АНАЛИТИКО-ГРАФИЧНИМ МЕТОДОМ

Экономическая безопасность предприятия в современных условиях является основой успешного функционирования предприятия. Сочетая все аспекты деятельности предприятия уровень экономической безопасности предоставляет информацию об общем положении, является основой стабильного развития и источником информации для профилактики угроз. Сегодня мониторинг экономической безопасности предприятия - это необходимость, обусловленная сложным положением украинской экономики.

Предприятиям нужен прозрачный функциональный механизм оценки уровня экономической безопасности, который позволит оперативно отслеживать ее изменение с целью выявления угроз и внедрение мер их профилактики. В статье рассмотрены некоторые аспекты определения уровня экономической безопасности предприятия. На основании критического анализа существующих подходов предложено сочетание двух общеизвестных методов анализа: аналитического метода индикаторов и графического метода многоугольника.

Ключевые слова: экономическая безопасность предприятия, методы определения экономической безопасности предприятия, индикаторы экономической безопасности предприятия.

Litvinov Alexander, Litvinova Victoria

DETERMINING THE LEVEL OF ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE ANALYTICAL AND GRAPHICAL METHOD

The article deals with some aspects of determining the level of economic security. Based on a critical analysis of existing approaches proposed combination of two commonly known methods of analysis: the analytical method of indicators and graphical method polygon. Economic security in modern conditions is the basis for the successful operation of the enterprise. Combining all aspects of the enterprise level of economic security provides information on the general situation, is the foundation of sustainable development and a source of information for the prevention of threats. Today, the monitoring of economic security - it is a necessity due to the difficult situation of the Ukrainian economy. Businesses need a transparent mechanism for assessing the functional level of economic security that will allow us to keep track of its changes in order to identify threats and implement measures to prevent them.

Keywords: economic security, methods for determining the economic security, indicators of economic security.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Економічна безпека підприємства в сучасних умовах є основою успішного функціонування підприємства. Поєднуючи усі аспекти діяльності підприємства рівень економічної безпеки надає інформацію про

загальне становище, є основою стабільного розвитку та джерелом інформації для профілактики загроз.

Сьогодні моніторинг економічної безпеки підприємства – це необхідність, обумовлена складним становищем української економіки. Підприємствам потрібен прозорий функціональний механізм оцінки рівня економічної безпеки, який надасть можливість оперативно відстежувати її зміну з ціллю виявлення загроз та впровадження заходів їх профілактики.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Проблемам визначення рівня економічної безпеки підприємства присвячено багато робіт сучасних закордонних та вітчизняних вчених. Серед них Покропивний С., Ткаченко А., Ковальов Д., Лойко Д., Шликов В., Мінаєв Г., Олейников Є. та ін. Ними було запропоновано багато методик оцінки рівня категорії, які мають спільні негативні риси, а саме трудомісткість розрахунку та перевантаження факторними показниками.

Метою статті є апробація методичного підходу до визначення економічної безпеки підприємства аналітико-графічним методом.

Основний матеріал дослідження. Невід'ємним елементом дослідження економічної безпеки підприємства є вибір її критерію. Під критерієм економічної безпеки підприємства розуміються ознака або сума ознак, на підставі яких може бути зроблений висновок про те, чи знаходиться підприємство в економічній безпеці чи ні. Такий критерій повинен не просто констатувати наявність економічної безпеки підприємства, але і оцінювати її рівень. У роботі [1, с. 102-106] проаналізована купа методів де визначається критеріальне значення інтегрального показнику економічної безпеки та пропонується певна шкала рівнів безпеки. Але ж границі цих рівнів мають дуже відносне значення та не дають відповіді на питання які самі показники негативно впливають на інтегральний показник економічної безпеки.

Така складна ситуація обумовлена природою категорії, яка формується під впливом багатьох різноманітних факторів, які формуються у різних сферах функціонування підприємства. В роботі С. Покропивного [2, с. 536] було виділено сім функціональних складових економічної безпеки, а саме: фінансова, інтелектуальна та кадрова, техніко-технологічна, політико-правова, екологічна, інформаційна та силова. Така систематизація надала життя багатьом схожим

класифікаціям складових економічної безпеки підприємства, у складі яких з'явилися ресурсна складова [3; 4; 5], ринкова [5; 6], енергетична [5; 7; 8] та інші складові. Саме по цих складових автори пропонують розрахувати інтегральні показники, які на наступному етапі аналізу формують комплексний показник економічної безпеки підприємства. Таким чином, отриманий показник ускладнюється великою сукупністю факторів та коефіцієнтами вагомості показників на всіх рівнях розрахунків.

Наявність багатьох факторних показників у розрахунках веде до нівелювання впливу кожного окремого показнику, що в свою чергу ускладнює пошук рішення проблеми у разі її виникнення. Коефіцієнти вагомості привносять високу долю суб'єктивізму у остаточний показник, так як визначаються переважно експертними методами.

Взагалі отримання комплексного (інтегрального) показника економічної безпеки на нашу думку є вторинним на шляху визначення економічної безпеки підприємства. Цей показник дає можливість лише класифікувати загальний рівень економічної безпеки не надаючи відповіді на джерела походження загроз і, як слідство, шляхи їх подолання.

В економічній літературі великої популярності набув метод кількісної оцінки рівня економічної безпеки підприємства за допомогою так званих індикаторів. Індикатори розглядаються як граничні значення показників, які характеризують діяльність підприємства в різних функціональних областях, та їх відносної динаміки, які відповідають певному рівню економічної безпеки. Оцінка економічної безпеки підприємства встановлюється за результатами порівняння (абсолютного або відносного) фактичних показників діяльності підприємства з індикаторами.

Індикаторний підхід до оцінки рівня економічної безпеки підприємства, як видається, запозичений з області оцінки економічної безпеки держави. Принаймні, саме формування системи індикаторів і розрахунок інтегрального індикатора економічної безпеки передбачено Концепцією економічної безпеки України.

Для визначення рівня економічної безпеки пропонуємо використати метод багатокутнику, осями якого будуть факторні показники. На цих же осях можна відобразити індикаторні значення показників. Перевагами методу є наочність впливу кожного окремого

факторного показнику, можливість порівняння у динаміці та при бажанні отримання комплексного показнику економічної безпеки шляхом розрахунку площі багатокутнику.

Оцінка рівня економічної безпеки підприємства на основі індикативного підходу передбачає визначення з високим ступенем точності бази порівняння – індикаторів. Для цього необхідно визначити систему факторних показників, які б висвітлили складові економічної безпеки підприємства. Розглянемо можливий варіант формування системи факторних показників економічної безпеки та визначення їх індикативних значень.

Для характеристики рівня економічної безпеки на підставі аналізу складових безпеки за Покропивним сформуємо систему показників та встановимо їх граничні значення.

1. Показники фінансової складової економічної безпеки можуть виступати:

- *коефіцієнт фінансової незалежності* (автономії) - показує частку активів організації, які покриваються за рахунок власного капіталу (забезпечуються власними джерелами формування). Інвестори і банки, що видають кредити, звертають увагу на значення цього коефіцієнта. Чим вище значення коефіцієнта, тим з більшою ймовірністю організація може погасити борги за рахунок власних коштів. Чим більше показник, тим більш незалежним є підприємство. Нормативне обмеження $K_{fn} > 0,5$, яке ми будемо брати за індикаторне.

- *коефіцієнт поточної ліквідності* – показує здатність компанії погашати поточні (короткострокові) зобов'язання за рахунок оборотних активів. Ніж значення коефіцієнта більше, тим краще платоспроможність підприємства. Цей показник враховує, що не всі активи можна реалізувати в терміновому порядку. Нормальним вважається значення коефіцієнта 1,5 – 2,5, залежно від галузі економіки. Значення нижче 1 говорить про високий фінансовий ризик, пов'язаний з тим, що підприємство не в змозі стабільно оплачувати поточні рахунки. Значення більше 3 може свідчити про нераціональної структури капіталу. Індикаторний діапазон $1 < K < 2,5$.

2. Індикатори кадрової складової економічної безпеки підприємства;

- *коефіцієнт плинності кадрів* - використовується для оцінки розмірів плинності в цілому по організації і по окремим підрозділом.

Природна плинність (3-5% на рік) сприяє своєчасному оновленню колективу і не вимагає особливих заходів з боку керівництва та кадрової служби. Зайва ж плинність викликає значні економічні втрати, а також створює організаційні, кадрові, технологічні, психологічні труднощі. Таким чином індикаторне значення показнику $K > 0,05$.

- *індекс випередження росту продуктивності праці в порівнянні із заробітною платою* розраховується діленням індексу приросту продуктивності праці на індекс приросту середньої заробітної плати. Перевищення індексу продуктивності праці над індексом середньої заробітної плати говорить про зменшення частки фонду заробітної плати в загальній вартості продукції, тобто означає відносну економію фонду заробітної плати. Значення цього індексу не повинно бути нижче одиниці (> 1).

3. Індикатори виробничо-технологічної складової економічної безпеки:

- *коефіцієнт інтенсивності оновлення ОВФ* – відображає рівень вивільнення капіталу в результаті впровадження нової техніки. Цей показник характеризує темп технічного прогресу. Його збільшення свідчить про скорочення термінів експлуатації засобів, ліквідації застарілих об'єктів. Оптимальне значення коефіцієнта інтенсивності оновлення – менше 1, що свідчить про розширення виробництва.

- *темпи росту обсягів виробництва* – загальновідомо, що цей показник для галузі повинен бути більше 1,1.

3. Індикатори силової складової економічної безпеки підприємства:

- показник ефективності прийнятих заходів, який розраховується на основі оцінки понесених збитків та збитків, що вдалося запобігти за розрахунок ефективності прийнятих мер. Даний показник ефективності служить виразом приватного функціонального критерію забезпечення силової складової економічної безпеки організації і розраховується як відношення загальної суми збитку, що вдалося запобігти до загальної суми збитків. Виходячи зі змісту повинен бути більше одиниці.

4. Індикатори правової складової економічної безпеки можливо визначити по показниках:

- *індекс задоволення претензій підприємства* характеризує рівень задоволення позовів, претензій, штрафних санкцій ініційованих

підприємством. Значення цього показнику повинно наближатися до 1, але, на думку експертів, не бути нижче за 0,5.

- *індекс задоволення претензій підприємством* характеризує рівень задоволення позовів, претензій, штрафних санкцій ініційованих юридичними або фізичними особами у відношення підприємства. За даними експертів значення цього показнику не повинно перевищувати 0,5.

Усі розраховані показники представимо у узагальнюючій таблиці 1.

Таблиця 1

Характеристика окремих показників економічної безпеки підприємства ПАТ «Одесагаз»

Показники	Нормативне значення	Значення		
		2011	2012	2013
Коефіцієнт незалежності	$K > 0,5$	0,44	0,40	0,41
Коефіцієнт поточної ліквідності	$1 > K > 2,5$	0,84	0,82	0,81
Коефіцієнт плинності кадрів	$K > 0,05$	0,23	0,31	0,12
Індекс випередження росту продуктивності праці	$K > 1$	1,00	0,85	0,83
Коефіцієнт інтенсивності оновлення ОВФ	$K \geq 1$	0,017	0,023	0,021
Темпи росту чистої продукції	$1,1 = K$	1,37	0,87	1,21
Індекс задоволення претензій підприємства	$0,5 < K < 1$	0,70	0,68	0,61
Індекс задоволення претензій підприємством	$K > 0,5$	0,017	0,020	0,031
Індекс попередження шкоди	$0,5 = K$	0,59	0,71	0,85

Методика визначення економічної безпеки на підставі індикаторів на дає можливості визначити загальний або комплексний показник економічної безпеки. Представимо результати розрахунків за допомогою багатокутника економічної безпеки (рис. 1).

На рисунку світло сірим позначена зона максимального значення показників, темним – зона мінімального значення. Сіра зона – це зона реального рівня показників економічної безпеки ПАТ «Одесагаз» у 2013 році.

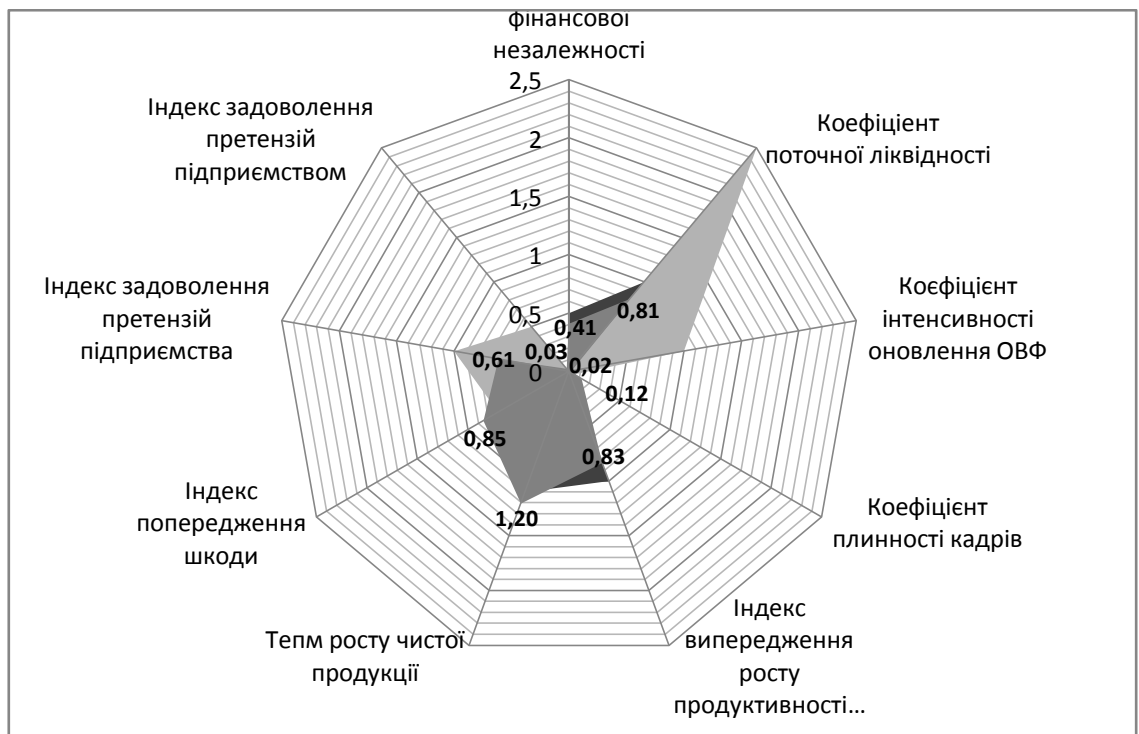

Рис. 1. Багатокутник економічної безпеки підприємства ПАТ «Одесагаз» у 2013 році

Таким чином з рисунка видно, що коефіцієнти фінансової незалежності та поточної ліквідності нижче встановленого мінімального рівня (сірий сектор не перекриває темний). Також нижче за нормативне значення індексу випередження росту продуктивності праці понад ростом заробітної платні.

Коефіцієнт плинності кадрів навпаки перевищує максимально дозволений рівень (сірий сектор перекриває світло-сірий).

Усі інші показники знаходяться у межах встановлених індикаторів.

Аналізуючи існуючу ситуацію можна зробити висновок, що підприємство знаходиться у небезпеці, тому що чотири з восьми розглянутих показників не відповідають вимогам. Керівництву підприємства треба направити зусилля на покращення ситуації щодо підвищення показників фінансової стійкості та ліквідності, а також звернути увагу на плинності кадрів на підприємстві.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Застосування аналітико-графічного методу дозволить керівництву підприємства систематично досліджувати рівень економічної безпеки підприємства. Кожне підприємство має можливість коректувати кількість та перелік факторних показників згідно специфіки

підприємства та специфічним цілям дослідження. Даний метод дозволить провести порівняльний аналіз, як у динаміки по роках, так й з іншими підприємствами галузі. Крім того для кожної галузі можливо встановлювати своє, притаманне лише їй значення індикаторів.

Література

1. Економіка підприємства: підручник / С.Ф. Покропивного. – К.: КНЕУ, 2003. – 608 с.
2. Ковалёв Д. Экономическая безопасность предприятия / Д.Ковалёв, Т.Сухорукова // Экономика Украины. – 1998. – № 10. – С. 48-51.
3. Ареф'єва, О.В. Планування економічної безпеки підприємства / О.В. Ареф'єва, Т.Б. Кузенко. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – 326 с.
4. Петрович Й.М. Економіка підприємства: підручник / Й.М.Петрович. – Львів, «Новий Світ – 2000», 2004. – 680 с.
5. Ильяшенко С.Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке / С.Н. Ильяшенко // Актуальные проблемы экономики. – 2003. – № 3. – С. 12-19.
6. Гічова, Н.Ю. Діагностика та підвищення економічної безпеки підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук.: спец. 08.00.04 "Економіка та управління підприємствами (металургія)" / Н.Ю. Гічова. – Дніпропетровськ, 2010. – 20 с.
7. Літвінов О.С. Визначення факторів економічної безпеки // Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики: Матеріали другої міжнар. наук.-практ. конф., 26-27 вересня 2013 р.–Одеса, Атлант, 2013.– С. 216-218.

1. Ekonomika pidpry`yemstva: pidruchny`k / S.F. Pokropu`vnogo. – K.: KNEU, 2003. – 608 s.
2. Kovalëv D. Ekonomy`cheskaya bezopasnost` predpry`yaty`ya / D. Kovalëv, T.Suxorukova // Ekonomy`ka Ukray`ny.-1998.– # 10. – S. 48-51.
3. Aref'yeva, O.V. Planuvannya ekonomichnoyi bezpeky` pidpry`yemstva / O.V. Aref'yeva, T.B. Kuzenko. – K.: Vy`d-vo Yevrop. un-tu, 2004. – 326 s.
4. Petrovy`ch J.M. Ekonomika pidpry`yemstva: pidruchny`k / J.M.

Petrovy`ch. – L`viv, «Novy`j Svit – 2000», 2004. – 680 s.

5. Y`l`yashenko S.N. Sostavlyayushhy`e ekonomy`cheskoj bezopasnosti` predpry`yaty`ya y` podhody k y`x ocenke / S.N. Y`l`yashenko // Aktual`nye problemy ekonomy`ky`. – 2003. – # 3. – S. 12-19.

6. Gichova, N.Yu. Diagnosty`ka ta pidvy`shhennya ekonomichnoyi bezpeky` pidpry`yemstva: avtoref. dy`s. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ekon. nauk.: specz. 08.00.04 "Ekonomika ta upravlinnya pidpry`yemstvamy` (metalurgiya)" / N.Yu. Gichova. – Dnipropetrovs`k, 2010. – 20 s.

7. Litvinov O.S. Vy`znachennya faktoriv ekonomichnoyi bezpeky` // Ekonomika pidpry`yemstva: suchasni problemy` teoriiy ta prakty`ky`: Materialy` drugoyi mizhnar. nauk.-prakt. konf., 26-27 veresnya 2013 r.–Odesa, Atlant, 2013.– S. 216-218.

Рецензент: Балджи М.Д., д.е.н., професор кафедри економіки та управління національним господарством Одеського національного економічного університету

17.11.2014

УДК 657.1

Масленніков Євген, Какічева Лілія

ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗБЕЧЕННЯ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

У статті розглядається облікове забезпечення кредиторської заборгованості суб'єктів господарювання. Особливу увагу приділено визначенню кредиторської заборгованості, відображенню її в обліку та впливу цієї заборгованості на господарську діяльність суб'єктів господарювання, а також операціям з експорту та імпорту. Для відображення усього об'єму господарської діяльності, а саме операцій, що здійснюються на підприємстві, бухгалтерський облік використовує метод документації. Документація є важливим елементом методу бухгалтерського обліку, оскільки служить для первинного спостереження за господарськими операціями і є обов'язковою умовою для відображення їх в обліку.